

Domorodec

Glasnik DSZSD

letnik 1

V četrtek 7. gruden 2023, Maribor

številka 7

Uvodnik

Oj mile sestre in dragi bratje!

Osti jarej svobodni, neodvisni, samostojni, svojepravnici, ozaveščeni ljudje, in člani ter članice Domorodne Skupnosti Zedinjenih Slovenskih Dežel – DSZSD!

Da čas res neverjetno hitro teče, nam kaže dejstvo, da smo že zakorakali v zadnji mesec v tem letu. Lahko pa je tudi res, da se nam hitrost le dozdeva, ker imamo nenehno obilo dela in se nam posledično zdi, da je leto okrog, že ko se trikrat obrnemo.

Tokratno številko našega glasila Domorodec začinjamo z naj knjigo leta 2023 v Sloveniji z naslovom Sto slovenskih ljudskih, ki je izšla pri založbi Morfem. Njena avtorica Dušica Kunaver je marljiva zbiralka ljudskega gradiva, ljudskih modrosti, pregovorov, obrti in drugih izročil ter pisateljica številnih za slovenski narod in posebej za nas domorodce zanimivih ljudskih zgodb. Z našim tokratnim člankom ji izkazujemo zaslužen priznanje in čestitamo za nagrajeno knjigo, obenem pa ji želimo predvsem obilo zdravja in še veliko uspešnih knjig.

Pred dnevi je minilo 105 let od, za Slovence pomembnih dogodkov po koncu 1. svetovne vojne, ko so se tudi s prelito krvjo branile in določale naše narodne meje. Tedaj smo domorodci imeli veliko srečo, da je v Mariboru in na Štajerskem živel ter delal veliki domoljub, vojak, pesnik in tudi voditelj General Rudolf Maister. Njemu, prostovoljcem bor-

cem za severno mejo in vsem ostalim sodelavcem ter podpornikom posvečamo članek z naslovom Vardevanje domorodcev: Ravnanje Generala Maistra in njegovih prostovoljcev pred dobrimi stotimi leti.

General Maister

Če Maistrovi borci ne bi priborili Maribora, bi Nemci najverjetneje zahtevali nedeljivo Štajersko in državno mejo po deželni meji. Tudi priborjeni del Koroške bi tako ostal v Avstriji, Prekmurje pa na Madžarskem. General, politik, voditelj in pesnik Rudolf Maister je postavil trdne temelje naše domovine in nam pokazal pot po kateri domorodci hodimo tudi danes.

Sledi nadaljevanje članka z naslovom Učenje, katerega prvi del smo objavili v predhodni številki Domorodca ter tretje nadaljevanje Kratklega pregleda razvoja šolstva na Slovenskem, ki se bo nadaljevalo tudi v naslednji številki.

Osti jarej in pravda z vami!

Glasnik Domorodec

Uredništvo

Novice doma

Knjiga leta 2023: Sto slovenskih ljudskih, Dušica Kunaver

Knjiga leta 2023 v Sloveniji je Sto slovenskih ljudskih avtorice Dušice Kunaver

Upokojena profesorica angleščine in ruščine Dušica Kunaver je za svojo knjigo *Sto slovenskih ljudskih*, ki je izšla pri založbi Morfem, prejela nagrado za naj knjigo leta 2023 v Sloveniji. Kunaverjeva je avtorica skoraj 150. knjig in pedagoških priročnikov, zbiralka slovenskega ljudskega izročila in zdaj že upokojena profesorica angleščine in ruščine. Pri zbiranju gradiva za knjigo je obiskala številne kraje, vrtce, zavode, šole in domove za ostarele po vsej Sloveniji.

Dušica Kunaver

Ob razglasitvi nagrade je direktor knjižnega sejma Vladimir Kukavica povedal, da je nagrajena knjiga zasedla prvo mesto tako pri strokovni žiriji, v kateri je bil tudi sam, kot tudi pri obiskovalcih in spletnih glasovalcih. Za knjigo leta je bilo sicer nominiranih deset knjig. Poleg Kunaverjeve *Sto slovenskih ljudskih* so bile nominirane še knjige: Na kraju zapisano Aleša Štegra, *Čas prebujenja: Slovenska umetnost 1880–1918* Tomaža Brejca, *Gorica* Mateje Gomboc, *Kajuh*, pesnik partizan Marijana Pušavca in

Zorana Smiljaniča, *Od imena do spomina* Ambroža Kvartiča, *Korespondenca z J. P. Morganom & Co.* Tiborja Hrsa Pandurja, *Mojih 33 odprav* Vikija Grošlja, *Mali črv* Oto Tomaža Lavriča in Alma Maximiliana Karlin: *Peš po domačih krajih*. Popotni dnevniki 1934–1936 Alme Karlin, ki je izšla v prevodu Jerneje Jezernik.

Nagrajenka Dušica Kunaver je ob tem izrazila veselje, da je priznanje za naj knjigo leta v Sloveniji dobila ljudska pripoved, ki je last vseh nas in nima ne lastnika ne avtorja. To, da je bila izmed vseh knjig izbrana in nagrajena prav knjiga z naslovom *Sto slovenskih ljudskih*, predstavlja zanjo veliko priznanje, ki priča, da je ljudskost končno spet prišla do veljave. »Vedno bolj se zavedamo, da je dediščina preteklosti tudi dota prihodnosti,« je še dodala.

Pravljice kot tudi ljudske modrosti, pregovore, obrti in druga izročila je pričela zbirati že, ko je še delovala kot učiteljica, saj je z njimi prihajala v stik predvsem skozi delo z rojenci. Po upokojitvi si je zadala, da bo svoj interes razvila v nekaj večjega. Najprej je svoje delo izdajala v obliki člankov in krajših knjig. Nato se je raziskovanja lotila tudi fizično in je začela obiskovati vrtce, šole in društva po vsej Sloveniji, največ pa se je naučila prav v domovih za ostarele.

"Tam so zdaj zadnje generacije koscev, tistih pravih, ki so kosili še s kosami; tam so tudi še zadnje ženice, ki so žele s srpom, zgodbe katerih sem si z velikim navdihom zapisovala. Tam šele doumeš, kako je naša ljuba domovina neskončno bogata z ljudsko dediščino in da ljudski rek 'vsaka vas ima svoj glas' prav zares drži," je dejala. "Težka industrija izhaja iz vaških kovačnic, tekstilna industrija iz vaških predic in tkalcev – pomembno je, da se tega zavedamo."

Opozorila je tudi na oblikovno plat knjige, ki s podobami ilustratorjev deluje kot velika harmonična celota. Upamo, da se bomo tudi po njeni zaslugi Slovenci vendarle začeli zavedati

bogastva naše ljudske tvornosti.

V knjigi *Sto slovenskih ljudskih je prav toliko slovenskih ljudskih pripovedk, pravljic in basni*, ki jih je ilustriralo 25 slovenskih ilustratorjev. Tiskana je v velikosti 21 × 26 cm in obsega 328 strani vezanih v trde platnice z zlato obrezo.

Izbor zgodb v knjigi resjedno pokriva »celoten« slovenski prostor, skoraj vse slovenske zgodovinske dežele, tudi Beneško Slovenijo, z izjemo Bezjaške Slovenije, za katero avtorica in snovalci knjige najbrž niti niso vedeli. Obenem ohranja tudi vsebinsko in oblikovno raznolikost, saj v njej najdemo praktično vse od vil, škratov, velikanov in zmajev pa do basni, pripovedk, pravljic in drugih oblik sporočanja.

Vsebina knjige kaže pot do pravih družbenih vrednot. Ob pripovedkah, pravljicah in basnih v rojencu zraste želja, da bi dobro zmagalo nad slabim. Iz temeljev tako ustvarjene pravljичne domišljije, pa bo nekega dne zrasla realnost razuma, ki ga nedvomno še kako potrebujemo odrasli. Ob vzorih in vzorcih, ki so v pripovedkah zrasli iz domačih junakov, travnikov in polj, gora in gozdov, bo rojenec zrasel v široko osebnost z vrednotami, ki delajo naše življenje lepše in srečnejše.

Dušica Kunaver je avtorica skoraj 150. knjig in pedagoških priročnikov, zbiralka slovenskega ljudskega izročila in zdaj že upokojena profesorica angleščine in ruščine. Sebe opisuje kot "pripadnico tiste generacije, ki je pasla krave, hranila kokoši in bosa hodila po kraški gmajni". Rojena je bila leta 1937 v Ljubljani, njena družina pa izhaja s Krasa, do katerega čuti prav posebno naklonjenost. Oče Andrej Zlobec je bil častnik, čigar ljubezen do zapisovanja spominov se je pozneje prenesla tudi nanjo. Po končani srednji šoli v Ljubljani je študirala angleščino in ruščino, pozneje pa je delovala kot učiteljica v srednji in osnovni šoli. Na podlagi svojih izkušenj je napisala več priročnikov, namenjenih pedagogom.

Nekateri jo imenujejo tudi romantična etnologinja.

Med njenimi knjigami in knjižicami, ki postopno odkrivajo slovenske korenine izpostavljam naslednje:

- Slovenska pesem v besedi in glasbi (1984),
- Slovenske pesmi, šege in panjske končnice (1990),
- Slovenska dežela v pripovedi in sliki (1991),
- Pisanica rdeča – ljubezen goreča (1991),
- Dober dan, kruh (1991),
- Legenda o Krasu (1993),
- Slovensko narodno izročilo (1993),
- Nepisani zakoni pod lipo domačo (1996),
- Čar lesa (1996),
- Živali pod streho domačo (1996),
- Čarodejna moč rastlin (1996),
- Ljudske modrosti v pregovorih (1996),
- Slovenska preteklost v ljudskem izročilu (1997),
- Slovenske ljudske noše od pomladi do pomladi (1997),
- Matematik Jurij Vega – od pastirja do barona (1999),
- Slovenske bajke in pripovedke (1999),
- Slovenske rečenice (1999),
- Prevoz v slovenskem ljudskem izročilu (1999),
- Grbi slovenskih krajev (1999),
- Šege in pesmi pod lipo domačo (2003),
- Najlepši slovenski miti in legende (2004),
- 15 slovenskih otroških ljudskih pesmi (2005),
- Sol v slovenskem ljudskem izročilu (2006),
- Slovenske šege o božiču in novem letu (2007),
- 7 slovenskih ljudskih junakov (2007),
- Slovenske velikonočne šege (2008),
- Ljudska pripoved pod lipo domačo (2008).

Naslove njenih zanimivih knjig bi lahko navajali še naprej, vendar se nam to ne zdi smiselno, saj jih lahko vsak, ki to želi, najde na spletu oziroma v bazi COBISS. Namesto tega raje čestitamo Dušici Kunaver za nagrajeno knjigo in ji želimo predvsem obilo zdravja in še veliko uspešnih knjig, ki predstavljajo tudi temelje slovenskega domorodstva.

Vardevanje domorodcev:

Ravnanje Generala Maistra in njegovih prostovoljcev pred dobrimi stotimi leti

Ravnanje Generala Maistra in njegovih prostovoljcev pred dobrimi stotimi leti, predstavlja vzorčni primer tega, kako je treba skrbeti za varnost domorodcev. Zato je prav, da ga spoznamo tudi v našem glasilu Domorodec.

Konec 1. svetovne vojne smo Slovenci dočakali zelo slabo pripravljeni. Čeprav je bilo že nekaj časa povsem jasno, da Avstro-Ogrska monarhija iz svetovnega spopada ne bo več izšla takšna, kot je bila pred njim, Slovenci na odločilen trenutek sploh nismo bili pripravljeni. V političnem smislu je večina takratnih strank in njenih voditeljev videla rešitev slovenskega narodnega vprašanja v povezavi z južnoslovenskimi narodi. Nekateri so celo v svoji vnemi podpirali in zagovarjali tezo o troedinem narodu Slovencev, Hrvatov in Srbov. Spet drugi so bili na nek način bolj naklonjeni samostojni deželi Sloveniji, ki bi združevala vse Slovence znotraj Avstrije.

Dne 29. 10. 1918 je Ivan Hribar kot podpredsednik Narodnega sveta za slovenske dežele v Ljubljani razglasil Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov. Dva dni kasneje je bila imenovana Narodna vlada v Ljubljani, ki jo je takoj potrdila Narodna veča v Zagrebu. Narodna vlada je imela vsa najvišja zakonodajna in izvršilna pooblastila, razen v tistem trenutku najpomembnejših – zunanjih in vojaških zadev. Te so bile pridržane Narodni veči v Zagrebu. Toda Slovenija je morala za vse svoje narodne zadeve skrbeti sama. Tudi za obrambo svojega ozemlja ni dobila nobene pomoči Narodne veče iz Zagreba. Sicer pa je bila Narodna vlada za Slovenijo v Ljubljani popolnoma zgubljena in nesposobna obvarovati vsaj čim več slovenskega narodnega ozemlja. Namesto, da bi takoj uvedla splošno mobilizacijo na celotnem ozemlju, še zlasti pa v Pokrajinskih odsekih za Goriško, Trst, Istro, Koroško in Maribor, je temu celo nasprotovala in se je raje zanašala na obljube in antantne 'zaveznike' Srbe ter

Američane in Francoze.

Italijanska vojska je že 5. listopada 1918 začela prodirati na slovensko ozemlje celo čez črto določeno z Londonskim paktom. Dne 11. listopada 1918 je prišla že do Logatca, kjer sta jo je končno zavrnila tamkajšnji župan in manjši vojaški oddelek, ki se je predstavil za srbsko vojsko. Italijani so se nato umaknili do Planine. Primorje in del Krajske Notranjske so bili tako za Slovenijo izgubljeni, saj je Rapalska pogodba med Italijo in Kraljevino SHS leta 1920 le potrdila mejo takratne italijanske zasedbe. Poleg tega je imelo to dejstvo tudi kasnejše posledice pri boju za Koroško, zlasti v Kanalski dolini in v Zili.

Na Koroškem je nemška deželna vlada že 31. vinotoka 1918 razglasila nedeljivost dežele in njeno vključitev v Republiko Nemško Avstrijo. Narodni svet za Koroško je sicer ustanovil slovenske narodne straže in Ljubljano večkrat prosil za pomoč v vojaštvu. Toda stališče Ljubljane je bilo, da na Koroško ne bo poslala vojaštva, saj bi se lahko pojavil problem z oskrbo prebivalcev Koroške z živežem! Vrh vsega to sploh ni bilo res, saj so bile v Celovcu dovolj velike zaloge hrane za celotno Deželo Koroško. Bil pa je zaradi tega zamujen najvažnejši trenutek, ko bi se dalo brez večjih žrtev osvoboditi celotno slovensko Koroško ter tam dokončno vzpostaviti slovensko upravo.

Na Štajerskem je bilo pomembno drugače. V Mariboru je tedaj živel odločen vojak in pravi domoljub Rudolf Maister. Major Maister je bil v tistem času edini, ki je pravilno ocenil nastalo situacijo in je tudi takoj odločno ukrepal. Dne 1. 11. 1918 je, takrat še major Rudolf Maister, s samo okrog 100 (!) vojaki prevzel poveljstvo nad mariborskim vojaštvom. Maribor je razglasil za mesto, ki pripada Državi SHS (Slovencev, Hrvatov in Srbov), nemškemu vojaštvu pa je postavil dvodnevni rok za odhod iz mesta.

Narodni svet za Štajersko pod vodstvom predsednika Karla Verstovška mu je dne 1. 11. 1918 podelil čin generala, da bi se z večjo avtoriteto

lahko pogajal z Nemci. Narodna vlada v Ljubljani pa je njegovemu imenovanju za generala nasprotovala. General Maister je nato odšel v Ljubljano, da bi Narodno vlado prepričal o nujnosti splošne mobilizacije, ki jo je imel za nujno pri zavarovanju slovenske severne meje na Štajerskem in Koroškem. Žal Ljubljana z njim ni delila istih misli temveč je tudi mobilizaciji nasprotovala. General Maister se je razočaran vrnil v Maribor in sam sklenil izvesti mobilizacijo na slovenskem Štajerskem. Tako je na tem območju ustvaril slovensko vojsko z okrog 4.000 vojaki in 200 častniki. Ljubljanska Narodna vlada tega njegovega početja še vedno ni odobravala, temveč mu je še naprej nasprotovala. Toda general Maister se je odločil, da je ne bo upošteval in bo ravnal v skladu z lastnim prepričanjem.

General Rudolf Maister

Nemci v Mariboru, so kljub temu, da je general Maister odslovil tujerodno vojsko iz mesta, še vedno imeli prevlado. Občinski svet, ki so ga sestavljali predstavniki nemških meščanskih strank je sprejel sklep, da je mesto Maribor z zaledjem del Nemške Avstrije. Pod krinko dejanske nevarnosti za Maribor, ki so jo predstavljali železniški transporti vračajočih se vojakov z razpadle fronte, so dne 3. 11. 1918 mariborski Nemci ustanovili svojo varnostno stražo imenovano Marburger Schutzwehr. Slovenci so jo zaradi zeleno-belih oznak imenovali kar Zelena Garda.

General Maister je njeno ustanovitev dovolil iz taktičnih razlogov. V resjedi je bil prepričan, da bo ob primerni priložnosti Zeleno gardo razorožil. Nemci pa so imeli namen s pomočjo svojega Schutzwehra priti do vojaške oblasti nad mestom in

deželo.

V mestni svet so uspeli pridobiti predstavnike mariborskih delavcev, po večini članov Avstrijske socialdemokratske stranke. V njej so bili tako Slovenci, kot nemčurji in tudi Nemci. Toda osnovna ideja socialdemokratov tedanjega časa, je bil protinarodni socializem. Narodnost naj ne bi bila pomembna, pač pa pripadnost razredu oz. točneje delavskemu razredu. Na ta način so Nemci zavedli tudi veliko slovenskih delavcev. V resjedi jim je šlo le za to, da Maribor ostane nemški!

12. listopada je mariborski mestni svet, v katerem so večino predstavljali Nemci, skupaj s predstavniki delavcev, proslavil ustanovitev Nemške Avstrije in Maribor ponovno razglasil za njen sestavni del.

Napetosti med slovensko vojsko in nemško Zeleno gardo so se nato samo še stopnjevale. Prihajalo je do številnih incidentov, preteпов in celo obstreljevanj. Tako je bil celo ubit slovenski vojak Franc Vauhnik. Postalo je jasno, da je samo še vprašanje časa kdaj bo prišlo do končnega obračuna. Dne 23. 11. 1918 je general Maister v odlično pripravljene akciji v Mariboru razorožil nemško Zeleno gardo (Schutzwehr) in razpustil nemški mestni svet. Danes vemo, da je to storil le dan pred tem, ko so enako nameravali storiti Nemci z njegovo slovensko vojsko.

Govor Rudolfa Maistra 1919

Nato so pričeli Slovenci v Mariboru prevzemati šolstvo, sodstvo, policijo, upravo in železnice. Maribor je dejansko postal mesto s slovensko

upravo v vseh pogledih.

General Maister pa je še naprej deloval v vojaškem smislu. Najprej je 25. 11. 1918 oddelek mariborskega pešpolka osvobodil Špilje. Nato je osvobodil skoraj celotno slovensko narodnostno mejo na Štajerskem z mestom Radgona na levem bregu reke Mure vred, ki je po sklenitvi mirovne pogodbe z Avstrijo postala tudi državna meja.

Nemce je napredovanje slovenske vojske na Štajerskem vznemirilo in prestrašilo. Zato je graško vojaško poveljstvo poslalo v Maribor polkovnika Rudolfa Passyja, da bi se pogajal z generalom Maistrom.

Naš general se je tokrat izkazal ne le kot vojak, temveč tudi kot politik in diplomat. Z nemškim polkovnikom Rudolfom Passyjem, ki je imel vsa pooblastila svoje vlade, je dne 27. 11. 1918 sklenil pogodbo, po kateri je slovenska vojska lahko vkorakala na vso ozemlje do narodne meje na Štajerskem! In ne le to! Slovenska vojska je lahko vkorakala tudi na vso ozemlje do narodne meje na Koroškem! General Maister je s tem uslišal prošnje koroških Slovencev, ki so se zaradi nerazumevanja Ljubljane do njihovih težav za pomoč obrnili na Maribor. Razumljivo je, da Nemcem v Gradcu, Celovcu in na Dunaju pogodba Maister-Passy ni bila po godu. Vendar pa je bila veljaven dokument, ki bi ga slovenska vlada vedno lahko uporabila kot argument pri kasnejšem določanju meddržavne meje.

A kaj ko pogodbe ni odobraval in ji je celo nasprotovala Narodna vlada v Ljubljani! Nerazumljivo a vendar resjedno! NA SEJI NARODNE VLADE 30. LISTOPADA 1918 SO SPREJELI TUDI NASLEDNJI SKLEP: 'GENERALA MAISTRA JE PODUČITI, DA JE NJEGOV DELOKROG STROGO VOJAŠKI, DA TEDAJ NIMA SKLEPATI Z NEMŠKO AVSTRIJO NIKAKIH POLITIČNIH POGODB.' PROTI MAISTRU IN NJEGOVI POGODBI S Passyjem so bili zlasti tisti člani narodne vlade, ki so bili proti osvoboditvi koroškega Celovca. Menili so, da za tako veliko me-

sto nimajo dovolj hrane, pomanjkanje živeža pa bi lahko povzročilo nemire. Dejstva so bila prav nasprotna, saj je bilo živeža v Celovcu in okolici več kot dovolj.

Narodna vlada v Ljubljani je proti generalu Maistru neprimerno nastopila že ob njegovem imenovanju za generala, še bolj ob razglasitvi mobilizacije, dokončno pa ga je skušala omejiti ob podpisu pogodbe Maister-Passy. V tem primeru je pri napadu na generala Maistra našla svoje zaveznike celo med nasprotniki Slovencev na Dunaju, v Gradcu in Celovcu.

General Maister je skušal in nameraval izpolniti tudi želje koroških Slovencev in osvoboditi slovensko narodnostno ozemlje na Koroškem. Ker pa ni imel podpore Narodne vlade, oz. ker mu je le-ta nasprotovala, je moral svoj načrt žal opustiti. Ko je kasneje ta ista Narodna vlada spoznala svojo zmoto in dala dovoljenje za vojaško akcijo na Koroškem, je bilo žal že prepozno in so bile vse žrtve zaman.

Krivdo za to v celoti nosi Narodna vlada. V Ljubljani žal niti ena politična stranka in nobeden politični voditelj ni bil sposoben pravilno oceniti in razumeti nastalega političnega stanja. Še manj jim je bilo jasno, kaj je treba v tem trenutku dejansko narediti za zavorovanje slovenskih narodnih interesov. Kljub temu, da je bil temeljni slovenski narodni program Zedinjena Slovenija star že 70 let, nobena od političnih sil na Slovenskem ni storila ničesar za njegovo uresjedanje. Nasprotno! Politično vodstvo v Ljubljani je bilo zagledano samo vase in v ožjo ljubljansko okolico in je delovalo tudi v nasprotju s slovenskimi narodnimi interesi. Celo oviralo ter nasprotovalo je tistim, ki so pravilno ocenili trenutek in hoteli dejansko storiti čim več za uresjedanje programa Zedinjene Slovenije. Žal so to bili predvsem vojaki iz Štajerskega, Gorenjske in Koroške, ki pa brez politične podpore niso mogli storiti več kot so. Generala Maistra, ki je edini razumel politično stanje in je poskušal storiti čim več, so neprestano ovirali iz Ljubljane ter mu celo metalí polena pod noge.

Nazadnje so leta 1919 večinoma slovenski vojaki vendarle osvobodili praktično celotno slovensko Koroško. Ves njihov trud in vse njihove žrtve pa so bile zaman. Politika je naredila še končno napako in vsej preliti krvi navkljub, umaknila našo vojsko iz Koroške. Sledil je tragičen plebiscit, ko so se 10. vinotoka leta 1920 Slovenci na Koroškem odločali na eni strani za avstrijsko-nemško republiko, na drugi strani pa za srbsko kraljevino. Nihče se ni imel možnosti odločati za Slovenijo, ker je na političnem zemljevidu ni bilo, čeprav jo je kot eden prvih slovenskih narodnjakov zahteval prav Koroški Slovenec Matija Majar. Odločali so se pač med dvema slabima možnostma, od katerih nobene niso jemali kot resjedno svoje. Zgodovina je pokazala, da so izbrali žal slabšo od obeh možnosti, saj so bili Slovenci na Koroškem kljub drugačnim obljubam še naprej sistematično germanizirani in so danes le še blede senca nekoč mogočnih Slovencev Karantancev s središčem na Krnskem gradu in v Svatnah na Gosposvetskem polju. Sicer pa je imela slovenska politika še eno možnost popraviti napako leta 1945, a je žal ponovno storila enako in umaknila našo vojsko še vdrugič.

Boj za slovensko severno mejo po 1. svetovni vojni se je končal za Slovence ugodno žal le v Prekmurju in na Štajerskem. Večina Prekmurcev in Štajercev je bila vključena v Kraljestvo SHS. Zunaj meja nove države so ostali Slovenci v Porabju, pa tudi v petih občinah na levem bregu Mure v bližini Radgone – Dedonci, Potrna, Slovenska Gorica, Zenkovci in Žetinci, saj se je od tam morala slovenska vojska umakniti. Na Štajerskem so ostali v Avstriji Radgona, Špilj, Gomilica, Lučane, Klanci, Gradišče ter Mlake in Radvanje južno od Sobote ob koroški meji. Koroška je ostala v Avstriji skoraj celotna, razen Mežiške doline, Dravograda, Jezerskega in Libelič. Kanalska dolina in občina Bela Peč, pa sta pripadli Italiji.

Po izgubljenem plebiscitu je med Slovenci zavladalo veliko razočaranje. V Mariboru, Ljubljani, Celju in drugod je prišlo do velikih demonstracij. V

Mariboru so tudi razbijali izložbe nemškim trgovcem. Ljudje so bili prepričani, da Kraljestvo SHS ni storilo dovolj in da smo izgubili deželo, za katero smo Slovenci utrpeli daleč največ žrtev!

Ob vsem tem se zdi nujno realno ovrednotiti prispevke generala Maistra, nadporočnika Frana Malgaja in majorja Alfreda Lavriča ter njihovih prostovoljcev v bojih za slovensko severno mejo. Brez njihovega boja, zanesljivo ne bilo današnje Slovenije. Mestu Maribor z okolico bi se nedvomno zgodilo enako kot mestu Celovec in slovenski Koroški. Od več kot 100.000 Slovencev, ki so na Koroškem živeli na začetku 20. stoletja, jih je danes v Avstriji le še manj kot 15%! Enako bi se zgodilo večjemu delu Štajerske z Mariborom, Ptujem, Slovensko Bistrico, Slovenj Gradcem in drugimi štajerskimi mesti, morda celo Celjem. Vsekakor bi Nemci uveljavili razmejitveno črto najmanj na trasi Pohorje, Pragersko, Boč, Donačka Gora, Ormož, Ljutomer in nazaj na sever do Radgone ter na ta način od Slovenije odrezali večji del Štajerske, posledično pa seveda tudi Prekmurje. To razmejitveno črto, ki je zanje predstavljala minimum zahtev, so namreč predlagali tudi na mirovni konferenci.

Če Maistrovi borci ne bi priborili Maribora, bi Nemci najverjetneje zahtevali nedeljivo Štajersko in državno mejo po deželni meji. Tudi priborjeni del Koroške bi tako ostal v Avstriji. Glede na izkušnje s Koroško po drugi svetovni vojni najverjetneje to štajersko izgubljeno ozemlje, prav tako ne bi bilo vrnjeno Sloveniji. Poleg tega bi Slovenci v SHS in pozneje v Jugoslaviji imeli realno bistveno manjšo težo, kot smo jo imeli. Slovenija bi bila zožena praktično na »Ljubljansko deželo«. Prav v Ljubljanski deželi pa se je med 2. svetovno vojno lepo pokazalo česa smo bili zmožni Slovenci. Podivjanega medsebojnega klanja za interese tujih ideologij pod krinko nadvladanih interesov. Tega v Primorju, na Koroškem in Štajerskem ter v Prekmurju praktično ni bilo!

Lahko se samo vprašamo, kakšna bi bila Slovenija

po drugi svetovni vojni? Z gotovostjo pa lahko rečemo, da takšna kot danes, zanesljivo ne bi bila. Prav tako se samo po sebi poraja vprašanje ali bi leta 1991 dejansko zmogli toliko energije in se dejansko osamosvojili, saj je bil prispevek Štajercev, Prekmurcev in Korošcev pri tem nedvomno izjemno velik. Prepričani smo, da gre generalu Maistru največja zasluga za to, da je Slovenija danes v obstoječih mejah! General, politik, voditelj in pesnik Rudolf Maister nam je postavil trdne temelje zanj in nam pokazal pot po kateri smo do nje tudi končno prišli! Slava mu!

Vse o čemer smo pisali zgoraj, se je dejansko dogajalo v približno istem obdobju, kot nastaja naš tokratni glasnik Domorodec, a pred malce več kot stotimi leti. Videli smo lahko, da tedanje državne institucije – Narodna vlada in Narodno veče – niso storile skoraj ničesar za svoja narod in ljudstvo, celo ovirale so tiste, ki so samoiniciativno posegali v dogajanje na strani slovenskih narodnih interesov. Na ta način pridobljene izkušnje in znanje nam dajejo jasno vedeti, da smo za svoje narodne interese dolžni poskrbeti mi sami. Še prav posebej mi, ki se zavedamo, da smo domorodci!

Poglejmo sedaj še ključno dogajanje, po zaslugi katerega je Maribor ostal slovenski in smo posledično leta 2017 lahko ponovno oživel tudi Deželo Štajersko. Takratno dogajanje je opisal sam General Maister:

General Rudolf Maister: Moje priprave za razorožitvev Schutzwehr

»Meni je bilo že ob ustanovitvi nemške Schutzwehr jasno, da je imel mestni svet s to svojo varnostno brambo isti namen, kakor jaz s svojimi prostovoljci, namreč: držati in ohraniti Maribor zase. Tudi sem se zavedal, da mi ta oborožena nemška tekmovalka sčasoma ne bo samo na poti, temveč, da se mi bo treba celo čuvati, da me ne prekosi. Sklenil sem torej, da Schutzwehr čimprej odstranim. V to svrhu sem moral vsaj doseči, če ne preseči njeno številčno moč. Zato sem izdal 9. novembra mobili-

zacijsko povelje in določil 18. november za dan javljenja.

Obenem sem se odločil za sicer precej nevarno zvijačo, ki se mi je popolnoma posrečila.

Od 11. novembra dalje sem namreč začel podpolkovniku Kodolitschu (beri Kodoliču) prepuščati tudi naš del straž in sem mu dal zadnjo 19. novembra. Zase sem pridržal samo najvažnejše: pri muni- cijskem skladišču v Bohovi, na glavnem kolodvoru in v vojašnicah.

Mariborski Nemci in schutzwehrovci pri tem niti mislili niso na kako mojo zvijačo, temveč so bili prepričani, da prepuščam slednjim stražno službo samo iz zadrege, ker mi uhajajo vojaki. Podpolkovnik Kodolitsch je zato z neprikritim veseljem prevzemal dotlej od nas oskrbovane straže.

S tem sem popolnoma dosegel svoj namen: vse schutzwehrske orožje sem namreč porazdelil na številne, po mestu raztresene straže in schutzwehrovci zaradi tega niso mogli vzdrževati nobene pomembnejše oborožene rezerve. Nasprotno pa je bilo od dne do dne več mojega vojaštva stražne službe prostega in meni za kakršenkoli primer stalno na razpolago. V nočeh sem medtem doma izdelal podroben načrt za razoroženje nemške brambe in sestavil tudi že razglas o izvršeni razorožitvi. O vseh teh svojih pripravah nisem niti častnikom svojega štaba niti komu drugemu zaupal nobene besede. Zato je nekaj naših iz strahu pred množično se Schutzwehr in njenim počenjanjem kar obupavalo.

Ravnatelj Pirc Matija je v svojem poročilu pisal o tem:

»Bolj in bolj smo povpraševali gen. Maistra, kdaj bo vendar napravil konec nevarnosti, ki je pretila od Schutzwehr, a nam na to nikdar ni dal odgovora. Slutili pa smo, da nekaj pripravlja.«

Na moj mobilizacijski poziv se je javilo v Mariboru

toliko vpoklicancev, da smo že do 20. novembra postavili Mariborski pešpolk in dopolnili tudi topništvo, konjico in vse ostale naše vojaške ustanove v mestu.

Dne 21. novembra ob pol 12. uri, po zaprisegi Mariborskega pešpolka, sem članom Narodnega sveta in našim višjim častnikom, ki so mi prej obljubili molčečnost, prvim naznanil nameravano razorožitev.

Na mojo željo se je 22. novembra zjutraj dr. Leskovar odpeljal v Ljubljano k Narodni vladi po razorožitveno zapoved. Tako zapoved sem hotel imeti zgolj za lastno zavarovanje proti morebitnim očitkom iz Ljubljane, če bi prišlo med razoroževanjem do hujših krvavih dogodkov – in teh je bilo glede na zelo ojačene schutzwehrske straže pričakovati. 22. novembra sem ves dan izdajal posameznim častnikom povelja in sicer vsakemu osebno. Rezervni vojaški kurat dr. Kociper Ivan pa je dopoldne v moji pisarni razorožitveni razglas prevedel v nemški jezik.

Moštvo do odhoda na razoroževanje ni vedelo, kaj se pripravlja.

Ob 20. uri se je vrnil iz Ljubljane dr. Leskovar, ki sem ga čakal na kolodvoru. Odšla sva takoj v mojo pisarno, kjer je bilo po dogovoru zbranih nekaj članov Narodnega sveta. Prečital sem jim ljubljansko naredbo, ki se glasi: (izvirno besedilo)

Narodna vlada SHS

Poveljništvo II. vojnega odseka

Ljubljana.

Obmejnemu štajerskemu poveljstvu SHS u Mariboru.

Budući da je jačina slovenske mariborske posade sada takova, da bez drugih straža red održati može, to se naredjuje, da se sve straže (štajerska garda) poziva, da odlože oružje, odnosno, ako tom pozivu

odgovorili nebi, da se po zapovedi gen. Maistra razoružaju.

Ljubljana, 22.11.18. dr. Pogačnik.

V slovenščini, kot bi sicer pričakovali od Narodne vlade v Ljubljani, se besedilo glasi:

Obmejnemu štajerskemu poveljstvu SHS v Mariboru.

Glede na moč slovenske mariborske posadke, ki je takšna, da lahko obdrži red brez drugih straž, se ukazuje, da se vse straže (štajersko gardo) pozove, da odložijo orožje, oziroma, če se temu pozivu ne odzovejo, da se jih po ukazu generala Maistra razoroži.

Ljubljana, 22.11.18. dr. Pogačnik

Ta važna naredba je brez številke od urada, ki jo je izdal. Pisana je s tinto, podpisal pa jo je s svinčnikom poverjenik za narodno brambo dr. Pogačnik Jože. – Na mojem poveljstvu je listina dobila uradno zaznambo Op. 7.

Naredba je zlasti zanimiva, ker zapoveduje, da naj se Schutzwehr pozove, da odloži orožje. Če bi bil ubogal to ljubljansko povelje in res izdal tak poziv, bi prišlo brez dvoma do bojov v mestu. Zato svojega razorožitvenega načrta nisem izpremenil.

Ob 21.15 uri sem v Meljski vojašnici izdal poveljnikom glavnih štirih razoroževalnih odsekov sledeča navodila:

1. odsek – stotnik Kos Anton z bataljonom Celjskega polka in pol čete Srbov. Južno od Drave. zapadno od vštete Tržaške ceste.

Schutzwehr je v tem odseku štela: 3 pripravljenosti, 5 straž – skupaj 14 častnikov, 157 mož, 8 strojnic. Službe prosti člani v Kreuzhofu.

2. odsek – stotnik Dr. Dolar Anton z 2. bataljonom

Mariborskega pešpolka. Severno od Drave, zapadno od Aleksandrove (prej Tegetthoffove) ceste in Mlinske ulice.

Schutzwehr: 1 častniška in 3 navadne pripravljenosti, 12 straž – skupaj 37 častnikov, 182 mož. Službe prosti v Dravski vojašnici, v barakah vojaške bolnišnice Wien Nr. 1 pri mestnem pokopališču in v barakah ob Tomšičevi cesti (prej Kokoschineggov drevored).

3. odsek – nadporočnik Gračner Ivan z 10. stotnijo Mariborskega pešpolka. Severno od Drave, vzhodno od Aleksandrove ceste in Mlinske ulice.

Schutzwehr: 1 pripravljenost, 5 straž – skupaj 9 častnikov, 87 mož, 6 strojnic. Službe prosti v otroškem vrtcu v Melju.

4. odsek – nadporočnik Malenšek Jože s polovico 1. stotnije Mariborskega pešpolka. Južno od Drave, vzhodno od Tržaške ceste, izvzemši to.

Schutzwehr: 2 pripravljenosti, 2 straži – skupaj 7 častnikov, 30 mož. Službe prosti v gostilni Pukl na Pobrežju.

Za varstvo razorožitvenih odsekov sem odredil: Pripravljenost na Trgu Svobode (prej Zofijinem trgu) – nadporočnik Ortan Ivan s pol čete Srbov.

Pripravljenost na Kralja Petra (prej Magdalenskem) trgu – nadporočnik Pibernik Ivan s stotnijo Gorskega strelskega polka iz Ljubljane.

Na Ruski (prej Jožefovi) cesti nasproti Dravski vojašnici – poročnik Widmayer Hugo, 2 topa.

Na Pobreški cesti, dvorišče hiš. števil. 1. – nadporočnik Gorišek Mirko, 1 top.

Na Stolnem vrhu nad glavnim kolodvorom – nadporočnik Kralj Joško, 2 topa.

Udar na Schutzwehr sem določil za 4. uro 23. nove-

mbra in naročil, da mi poveljniki od te ure dalje javijo posamezne razorožitve straž in druge važne dogodke v telefonsko centralo glavne pošte.

Razorožitveni razglas se je v tej noči tiskal pod nadzorstvom nadporočnika Ravterja Maksa v Cirilovi tiskarni, kjer so ga ob 4. uri 23. novembra prejele za nalepljenje določene častniške patrole.

Jaz sem prebil noč do začetka razoroževanja v Meljski vojašnici.

23. novembra ob 1. uri je nadporočnik Pavlin po moji odredbi pripeljal iz Celja od tamkajšnjega pešpolka za naše ojačenje še 3 čete z 10 strojnicami.

V primeru ostrega nemškega odpora ali celo ponesrečenega našega napada bi schutzwehrovci brez dvoma v prvi vrsti skušali zajeti nas, ki smo bili na njihovi črni deski. Ta zadnja možnost se je sama iz sebe izluščila: dr. Verstovšek je bil tiste dni v Ljubljani na sejah Narodne vlade, dr. Rosina v svojem vinogradu in dr. Hohnjec v Ljutomeru na shodu. Skrbi za te sem bil rešen. Da bi bil v svojem delu popolnoma prost, sem odpravil tudi svojo ženo s sinkoma zvečer dne 22. novembra v Celje, ker je bilo verjetno, da v protinapadu naskočijo schutzwehrovci moje stanovanje.

Razorožitev Schutzwehr

Noč od 22. na 23. novembra je bila precej temna, toplomer je kazal ob 3. uri -8° C pod ničlo.

Ob 4. uri sem prišel v spremstvu podpolkovnikov Škrabarja in Cvirna, majorja Majcena, stotnika Koseria, nadporočnika dr. Mravljaka in še nekaj častnikov na telefonsko centralo glavne pošte. Z nami je bil tudi policijski komisar dr. Senekovič. Schutzwehrovska straža pri vratih je bila že razorožena, na dvorišču pa sta bila v pripravljenosti nadporočnika Lindtner z oddelkom strojnic in Lederhas z enim vodom. V telefonski centrali sta se nahajali samo dve uradnici. Poklicali smo vodjo poštnega urada, višjega upravnika Tschecha (beri

Čeha), ki je stanoval v istem poslopju in se brez ugovora vdal.

General Rudolf Maister

Čeha), ki je stanoval v istem poslopju in se brez ugovora vdal.

Istočasno so zasedle častniške patrole tudi brzojav in telefon na glavnem kolodvoru, na tamkajšnji kolodvorski pošti in na koroškem kolodvoru, tako da je bil ves telefonski in brzojavni promet v mestu in navzven pod našim nadzorstvom.

Jaz sem s svojim adjutantom nadporočnikom dr. Mravljakom čakal poročil pri centralnem telefonu. Ob 4. uri 17 minut je padel prvi zaklopec: stotnik dr. Dolar je javil, da je razorožil Dravsko vojašnico.

To je bilo prvo razorožitveno sporočilo, potem pa so se hitro vrstila, zadnje je prišlo ob 4. uri 47 minut.

Razoroževanje Schutzwehr, ki se je začelo ob 4. uri, je torej trajalo 47 minut.

Nenadni nočni udar je speče schutzwehrovce tako zbegal, da se niso nič upirali, in se je po vsem mestu razpredena razorožitev izvršila v splošnem gladko in mirno. Le v Dravski vojašnici je bil schutzwehrovski poročnik Gugl Emil težko ranjen v trebuh, pri tovrnem skladišču na glavnem kolodvoru pa lahko schutzwehrovec Lirzer.

Podrobni popis teh pripetljajev je razviden v poznejših poročilih naših razoroževalnih poveljnikov

Razoroževalni odseki so zaprli v svojih področjih vhode v mesto, poročnik Bukovec in četovodja Freljih sta zastražila pisarno Vodstva vojaških transportov, brod na Melju pa praporščak Fettich (beri Fetič) Viktor.

Poročnika dr. Žitko Stanislav, Ravter Stanko in še 3 častniki so nalepili lepake z razorožitvenim razglasom, a nadporočnik dr. Weixl Slavko je izročil županu dr. Schmidererju moje pismeno povelje, da sem Schutzwehr razpustil.

Stotnik dr. Dolar je s svojim bataljonom zasedel Glavni trg in državni most, konjiški narednik-vodnik Seničar z 2 strojnicama in 24 možmi pa železni most pred cerkvijo sv. Jožefa.

Poveljnik mariborske »Schutzwehr«, podpolovnik Kodolitsch je bil od 22. novembra popoldne v Gradcu in sicer – kakor se je pozneje izvedelo – na posvetovanju zaradi napada, ki ga je Schutzwehr nameravala na nas. V Maribor se je vrnil 23. novembra ob 6. uri 30 minut. Na kolodvoru mu je eden od častnikov mojega kolodvorskega poveljstva izročil odstavno listino.

Ob zaprtih vseh vstopih v mesto se je, posebno pred križiščem Tržaške ceste z železnico, nabralo polno ljudi in vozov z živili, ki so prihajali na sobotni trg. Ob 7. uri je bil dohod v mesto zopet prost.

Mariborskih Nemk ta dan ni bilo na spregled in so naše gospodinjice lahko kar na debelo kupovale po zelo znižanih cenah.

Ob vogalih, kjer je bil nalepljen razorožitveni razglas, se je kar trlo ljudstva, zlasti nemških meščanov in schutzwehrovcev ...«

Spomenik:
Generalu Rudolfu Maistru

Učenje

Nadaljevanje članka iz prejšnje številke ...

Kako se učiti

»The primary goal of real education is not to deliver facts, but to guide students to the truths that will allow them to take responsibility for their lives.«
John Taylor Gatto

Slovenski prevod se glasi: »Primarni cilj pravega izobraževanja ni podajanje dejstev, ampak vodenje študentov do resjed, ki jim bodo omogočile prevzeti odgovornost za svoja življenja.«

Ko se učenci učijo predstavljeno snov se morajo naučiti še nekaj bolj pomembnega. Spoznati morajo sebe. Kako se najbolje učijo? Morda v tišini, morda ob glasbi? Zunaj, v svoji sobi, v knjižnici? Zjutraj, dopoldne, popoldne ali zvečer? Večkrat na dan po malo ali intenzivno v enem kosu? Vsak dan en predmet ali vsega po malo? Koliko so se sposobni naučiti in kako hitro? Vsak mora zase ugotoviti, kako je najbolj učinkovit in izoblikovati svojo rutino.

Podpora roditeljev je zelo pomembna, saj rojenci potrebujejo spodbudo in pohvalo, predvsem pri šolanju na domu pa tudi razlago. Tekom šolanja naj bi rojenci postajali vedno bolj samostojni. Sčasoma torej začnejo sami predelovati snov in nato roditeljem predstavijo naučeno. Najprej tako, da roditelji postavljajo vprašanja in rojenci odgovarjajo. Cilj pa je, da rojenci samostojno predstavijo snov roditeljem in pomagajo pri učenju mlajšim. Nekaj res obvladaš takrat, ko lahko pojasniš drugim.

Pri pomnjenju podatkov si lahko pomagamo z mnogimi metodami. Pogosto se da snov oblikovati v obliko zgodbe. Kadar so podatki res suhoparni in to ni možno, si lahko pomagamo z delanjem miselnih vzorcev ali raznimi mnemotehnikami. To so triki, kjer si nekaj zapomnimo s pomočjo kakšnega vzorca. Npr. funkcija slnus je llha, cOsinus pa sOda. Prijubljena metoda je, da se enačba zapiše v obliki

piramide. Lahko se neka trditev oblikuje kot pesmica. Itd. Takšni triki so zelo učinkoviti, je pa potrebno nekaj ustvarjalnosti in navdiha. Mnogi si bolje zapomnijo kje v zvezku nekaj piše, kot pa kaj tam piše. To je torej odlična odskočna deska za priklic, tu pomaga uporaba barv.

Pri zapiskih v zvezkih sem opazil, da običajno najbolje znajo tisti, ki imajo povprečno lepe zvezke. Tisti, ki imajo grdo pisavo in neurejene zapiske (običajno fantje), imajo nato težave, ker se ne znajdejo, marsikaj manjka in prihaja do napak, ker ne znajo brati za sabo. Druga skrajnost (običajno dekleta) so preveč lično obdelani zvezki. Preveč pozornosti je namenjeno urejanju in okraševanju ter premalo snovi. Če zapiski v zvezku komu niso zadovoljivi, je najbolje doma v miru narediti izpiske. To je tudi zelo učinkovita oblika učenja, saj je učenec pri tem bolj aktiven, kot pri le branju ali poslušanju. Taki izpiski tudi kasneje pridejo prav, ko je treba na hitro poiskati kaj iz stare snovi.

Pri učenju in nasploh raziskovanju je pomemben vrstni red. Novinarji imajo pravilo, da se najprej postavi in odgovori na vprašanja kdo, kaj, kje in kdaj, šele potem zakaj in kako. Bolj podrobno so imeli to izdelano v antiki pri izobraževanju svobodnih ljudi, tako imenovanih sedmih liberalnih veščinah, razdeljenih na trivij in kvadrivij. To so bile gramatika, logika, retorika, aritmetika, geometrija, glasba in astronomija. Obvezno v tem vrstnem redu. Zadnje štiri (kvadrivij) so v bistvu študij matematike in namen je izboljšati analitične sposobnosti. Učenje pa se je začelo s trivijem, saj gre tu za to kako se učiti oz. ugotavljati kaj je res. Najprej (gramatika) je torej potrebno vzpostaviti definicije, ugotoviti kaj je kaj in kdo je kdo ter kakšne so povezave med različnimi deli. To bi pri učenju npr. bilo delanje izpiskov. Druga faza (logika) je prepoznavanje vzorcev in morebitnih neskladij ali protislovij. V antiki so se zelo posvečali temu kaj je veljaven argument in kaj ni, torej prepoznati logično zmoto (ali manipulacijo). Pri učenju je to faza, ko se poglobljeno razmisli o snovi in išče smisel, kaj sledi iz česa, zakaj je nekaj tako, kako se to ujema s

starim znanjem. Tretja faza (retorika) je spraviti znanje v prakso. Pri učenju je to govorni nastop, seminarska naloga, reševanje računskih nalog. To je seveda ciklični proces, ki se ponovi vsakič, ko se pojavijo novi podatki. Ko učenec obvlada to metodo, je popolnoma vseeno ali gre za družbo-slovje, naravoslovje, jezik ali kaj drugega.

Tega se žal ne učimo v šolah, ker to je izobrazba za svobodne ljudi. Je pa zelo pomembno znanje. Dandanes večina ljudi deluje v obratnem vrstnem redu. Najprej imajo mnenje o nečem (pogosto niti ne svoje). Če pride do debate, morda ugotovijo, da se nekaj ne izide. Če pride do tega, pa ne gredo preveriti dejstev, ampak si začnejo izmišljevati stvari.

Zaključek

»If a nation expects to be ignorant and free, in a state of civilization, it expects what never was and never will be.« Thomas Jefferson

Slovenski prevod se glasi: »Če narod pričakuje, da bo neveden in svoboden v državi/stanju civilizacije, pričakuje nekaj, česar nikoli ni bilo in nikoli ne bo.«

Rojenci imajo izjemen potencial za učenje. Ključno je negovanje njihove radovednosti, domišljije in ustvarjalnosti. S pravo podporo lahko razvijejo vrednote, osebnostne lastnosti in sposobnosti učenja, ki jim bodo omogočile srečno življenje in svobodo. Na voljo so vsa orodja, potrebno jih je le izkoristiti.

Andrej Petek

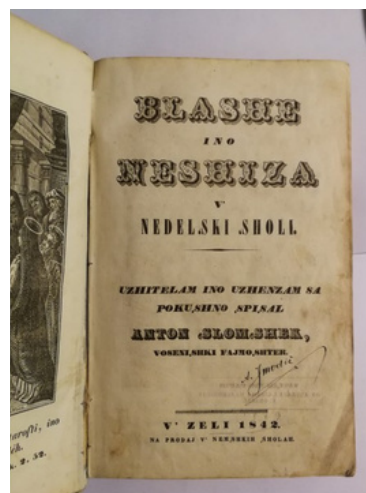
Kratek pregled razvoja šolstva na Slovenskem, 3. del

Šole na osnovnošolski ravni izobraževanja v Avstriji so bile na podlagi Politične šolske ustave, tri vrste: trivialke, glavne šole in normalke. Trivialne šole na podeželju so pogosto imenovali tudi župnijske šole ali šole na kmetih. Glede na vrsto osnovne šole so

se razlikovali tudi vsebina in cilji pouka. Medtem ko je bil izobraževalni cilj na trivialkah osredotočen predvsem na pismenost in na posredovanje koristnih napotkov za življenje, namen glavnih šol pa, da učencem posredujejo bolj obsežno in predvsem boljše jezikovno (nemško in latinsko) znanje, ki je omogočalo tudi prehod na gimnazije. Različni vsebini in ciljem osnovnih šol, so bili po vrstah šol prilagojeni tudi predpisani učbeniki, ki so jih v glavnem tiskali na Dunaju.

Odlok študijske dvorne komisije leta 1816 je določil, da so nedeljske ponavljalne šole postale obvezne za vso mladino od 12. do 15. leta starosti povsod, kjer so že obstajale redne šole. S tem so že v prvi polovici 19. stoletja postavili osnovno šolsko obveznost na osem let, kar se je spremenilo šele v Republiki Sloveniji z uvedbo devet letnega osnovnega šolanja.

Nedeljske šole so kmalu postale tudi začetne in nadaljevalne. Po številu so presegle redne šole, ker so nastajale tudi tam, kjer rednih šol še ni bilo. Za slovensko mladino na Koroškem in Štajerskem so bile nedeljske šole še bolj pomembne, saj so bile praktično edine šole, kjer so se učenci lahko učili slovensko. V ta namen je izšlo tudi nekaj slovenskih učbenikov, med katerimi je najvidnejši »Blaže in Nežica v nedeljski šoli«, Antona Martina Slomška, poznejšega lavantinskega in mariborskega škofa Nadarjene učence so nekateri zavzeti duhovniki v teh šolah z dodatnim poukom spravili celo na gimnazije.

Blaže in Nežica v nedeljski šoli

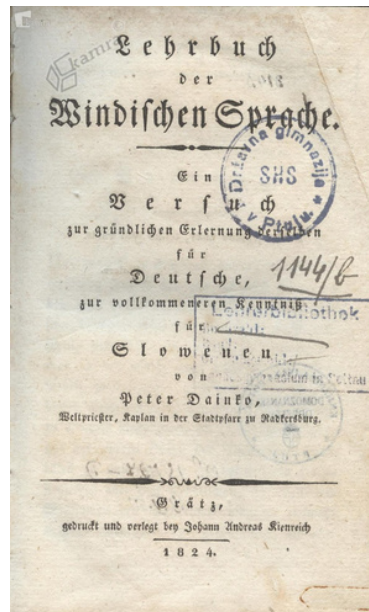
Avstrijski cesar je dne 18. grudna 1815, na temelju predloga dvorne pisarne z dne 27. listopada 1815, na lublanskem liceju ustanovil Stolico za slovenski jezik s plačo letnih 400 goldinarjev. Lublana je dejansko dobila predavanja v slovenščini šele pomladi leta 1817, predavatelj pa je bil Franc Metelko.

Dejstvo, da je v štajerskem Gradcu vodil slovensko stolico Koloman Kvas, ki je bil privrženec pisave dajnkice imenovane po Dajniku, v Lublani pa Metelko, ki je bil avtor pisave metelčice, zaradi česar je posledično prišlo do t. i. črkarske pravde ali abecedne vojne, vsekakor ni pomenilo nič dobrega niti za razvoj slovenskega šolstva.

Dajnkova Abecedna knjžica

Položaj slovenskega jezika v šolah na slovenskem narodnostnem ozemlju je bil pred letom 1848 povsem obroben, zato je veliko šolanih Slovencev odpadlo od svoje narodne skupnosti ter prestopilo k Nemcem. Na celotnem slovenskem narodnostnem ozemlju so slovenski jezik v glavnem uporabljali samo v nedeljskih šolah. V mestih in drugih večjih krajih je v vseh vrstah rednih osnovnih šol prevladovala nemščina, v mestih ob Jadranu pa tudi italijanščina. Na podeželju je uporaba slovenščine v trivalkah prevladovala samo na Krajskem, Goriškem in v tržaški okolici, ponekod na Koroškem in na Štajerskem pa so slovenščino celo prepovedali in učence zaradi tega tudi kaznovali.

Dajnkova slovnica
Lehrbuch der Windischen Sprache

Pomlad narodov leta 1848 je prinesla tudi zahteve po Zedinjeni Sloveniji, ki so vsebovale zahteve po spoštovanju narodnih in jezikovnih pravic. Meščanska revolucija je segla na vsa družbena področja in radikalno prelomila s starim sistemom. Odpravljeno je bilo podložništvo, s sprejetjem ustave pa se je spremenil položaj državljana tudi v šolskem sistemu.

Ukinjena je bila Študijska dvorna komisija, Prosветno ministrstvo pa je imenovalo komisijo za pripravo načrta za reorganizacijo šolstva. Ta je že sredi leta 1848 pripravila Osnutek temeljnih načel javnega pouka v Avstriji, najpomembnejši člen novega šolskega sistema pa je postalo preoblikovanje elementarne ljudske šole. Ta šola bi morala vsakemu državljanu posredovati tisto znanje in spretnosti, ki bi koristile skupni blaginji, obenem pa bi bila usmerjena tudi v koristi uveljavljanja državljanskih pravic in obveznosti posameznikov. Zato so v osnovni šoli želeli razširiti predmetno učno snov in so posledično svoje mesto dobili tudi drugi učni predmeti: materinščina (ustno in pisno znanje), pomen poznavanja svetovne in domače zgodovine z zemljepisom, nazorna geometrija z risanjem, prirodopis, uporabno tehnoslovje za pomembnejše obrti ter praktična navodila za petje in telesne vaje. Za osnovne šole bi skrbele občine,

za srednje pa dežele. Po načelu narodne enakopravnosti naj bi bil pouk na obeh ravneh izobraževanja v materinščini.

Nova ureditev osnovnega šolstva pa je leta 1848 ostala samo pri načrtih, saj je bila revolucija premagana, naletela pa je tudi na močan odpor med strukturami prebivalstva, ki so načrtovani preureditvi nasprotovale že od vsega začetka. Podeželsko prebivalstvo, ki bi s šolsko reformo največ pridobilo, ji ni pripisovalo večjega pomena, občine so se bale večjih finančnih obremenitev, Cerkev pa je želela obdržati svoj vpliv.

Zato pa je Osnutek organizacije gimnazij in realk leta 1849 v svojih temeljih začrtal razvoj gimnazij na slovenskih tleh za naslednjih sto let. Z nastankom osemletne gimnazije so nekdanji šestletni latinski šoli pripojili dva letnika filozofije z licejev, ki so jih z gimnazijsko reformo ukinili. Uvedli so gimnazijsko maturo, ki je bila pogoj za vpis na univerzo. Z Osnutkom organizacije gimnazij so položili temelje tudi za razvoj realk, ki so bile posebne oblike gimnazij za šolanje trgovskega in tehničnega osebja s posebnim poudarkom na pouku naravoslovnih predmetov. Sprva so jih priključili normalkam, nato pa so kmalu postale samostojne srednje šole. Najprej so imele štiri razrede, nato pa še dva višja. Leta 1867 so postale sedemletne, leta 1869 pa osemletne realne gimnazije.

Učni jeziki gimnazij so leta 1849 postali živi jeziki, najpomembnejša učna predmeta pa sta še vedno bila latinščina in grščina. Na podlagi temeljnih načel zakona o organizaciji gimnazij in narodne enakopravnosti bi moral učni jezik gimnazij postati materinščina dijakov. Na slovenskem narodnostnem ozemlju pa so kljub temu vsi poskusi uvedbe slovenskega učnega jezika v gimnazije leta 1849 ostali neuspešni. Vse to zlasti zaradi predsodkov in zapostavljenosti slovenskega jezika v javnosti, kar so podpirali močni nemški nacionalistično-šovinistični pritiski. Dodatno težavo je predstavljala priprava slovenskih učbenikov, z uvedbo strokovnega izrazoslovja in enotnega črkopisa. Neizpodbi-

tno dejstvo je, da je bil za nadaljnji obstoj slovenskega naroda prav učni jezik v gimnazijah, kjer se je šolala vsa prihodnja inteligenca, usodnega pomena, kar so zelo dobro vedeli tudi Nemci. Učni jezik gimnazij na slovenskem narodnostnem ozemlju je bila zato še dolga leta nemščina, v Kopru, Gorici in Trstu pa tudi italijanščina.

Slovenščina si je svoje mesto v gimnaziji začela mukoma in z majhnimi koraki izgrajevati šele ob koncu 19. stoletja. Najprej je bila neobvezen učni predmet, potem je postala obvezen učni predmet in šele nazadnje običajen učni jezik. Položaj slovenščine se je v gimnazijah od dežele do dežele močno razlikoval.

Ko je slovenščina na gimnazijah postala učni predmet, so ga ponekod poučevali v nemščini, ponekod pa v slovenščini. Kot učni jezik se je najprej uveljavljala v nižjih razredih, kjer so bile ponekod slovenske paralelke ali pa so samo določene predmete poučevali v slovenščini, predvsem verouk in slovenski jezik. **V višjih razredih gimnazije je slovenščina postala učni jezik šele po reformi gimnazij leta 1907, praktično tik pred razpadom Avstro-Ogrske.** Učni predmet grščina pa so do konca monarhije poučevali samo v nemščini.

V obdobju do prve svetovne vojne so nove gimnazije poleg deželnih prestolnic dobila tudi manjša mesta: Kranj in Kočevje na Krajnskem, Maribor, Celje in Ptuj na Štajerskem, Beljak in Št. Pavel na Koroškem. Slovensko-nemške ali utrakvistične so postale vse gimnazije na Krajnskem, razen v Kočevju, ki je bil nemški narodnostni otok, v Celju in v Mariboru. V Gradcu in na Ptujju je bila slovenščina obvezen učni predmet le za slovenske dijake.

Kaj pravzaprav pomeni izraz utrakvistična gimnazija oziroma kaj je bil njihov dejanski namen, nam razložijo naslednje besede: **»njen namen ni izobrazba ljudstva, ampak raznarodovanje Slovencev, germanizacija.** To je pripoznal tudi nekdanji deželni šolski nadzornik Gobane, toraj vendar naj-

merodajnejša oseba, ki je dejal: **„Kar nič ne skrbite za ponemčevanje Slovencev na Koroškem, vse to bo oskrbela utrakvistična šola!«** (vir: MALLE, A.: Nekaj pripomb k utrakvistični šoli na Koroškem v letih 1923–1938 v Zgodovinski časopis št. 42, Ljubljana, 1988, str. 45; glej opombo 14: Kaj moramo zahtevati od ljudske šole? Koroškim Slovencem v pouk in pojasnilo, Celovec, 1922, str. 26)

Lorenz Just vladni svetnik in referent za dvojezično šolstvo je tudi s temi besedami opisal utrakvistične šole na Koroškem:

»V teku let se je na utrakvističnih šolah s toleriranjem šolskih oblasti razvilo stanje, da se je obisk slovenskega jezikovnega pouka od tretjega šolskega leta naprej prepustil šolarjem odnosno staršem. To je privedlo do tega, da so bili na vsaki šoli šolarji, ki tega pouka niso obiskovali in so le-tega zato preložili na popoldanske ure. Šolarji so bili v tem času že utrujeni in so zaradi tega skušali, da se izmaknejo slovenskemu jezikovnemu pouku. — Učenje slovenskega pismenega jezika v prvih dveh šolskih letih na večini utrakvističnih šol ni bilo samo sebi namen, posluževalo se je slovenskega narečja in sicer na način, da je bilo in da je služilo le kot sredstvo za priučenje nemškega pismenega jezika.« (vir: MALLE, A.: Nekaj pripomb k utrakvistični šoli na Koroškem v letih 1923–1938 v Zgodovinski časopis št. 42, Ljubljana, 1988, str. 45)

Na gimnazijah v Deželi Koroški je bil pouk slovenščine obvezen le za tiste dijake, ki so se k njej prijavi ob vpisu, podobno pa je bilo tudi na Goriškem in Tržaškem. **Nemški nacionalno-šovinistični krogi so se povečanju vloge slovenščine v gimnazijah na slovenskem narodnostnem ozemlju silovito upirali.** Ob vprašanju slovenskih paralelk na gimnaziji v Celju je leta 1895 padla celo avstrijska Windischgraetzova vlada na Dunaju.

Odločilen korak k uveljavitvi slovenščine v gimnazijskem pouku je šele leta 1905 pomenilo odprtje prve zasebne in v celoti slovenske škofi-

jske gimnazije v Šentvidu nad Ljubljano v Deželi Krajski. Uvajanje slovenščine je bilo povezano s sestavljanjem ustreznih slovenskih učbenikov. Te so v celoti pripravili profesorji šentviške gimnazije, potrditi pa jih je morala še vrhovna avstrijska šolska oblast.

Prva državna gimnazija v slovenskem jeziku je nastala komaj leta 1913 v Gorici, ko so razdelili staro gimnazijo na tri samostojne zavode, med katerimi je bil tudi slovenski. (OKOLIŠ, S.: Zgodovina šolstva na Slovenskem, Ljubljana : Slovenski šolski muzej, 2008, str. 70–72, glej opombo 18: SZI, neurejen fond zapuščine VI – Die utraquistische Volksschule in Kärnten. Autor: Lorenz Just referent za dvojezično šolstvo pri Deželnem šolskem svetu za Koroško)

Med najvidnejšimi slovenskimi narodnopolitičnimi zahtevami pred prvo svetovno vojno je bila poleg Zedinjene Slovenije in zahteve po uveljavitvi slovenščine v vseh šolah in uradih prav posebej še ustanovitev slovenske univerze.

Avstrijska šolska oblast tega do razpada monarhije nikakor ni dovolila. Med Slovenci pa je bila podpora slovenski univerzi zelo široka. Izdelani so bili celo načrti za njeno ustanovitev z dvema možnostma: slovensko univerzo s sedežem v Ljubljani ali pa v Trstu, v katerem je pred prvo svetovno vojno živelo največ Slovencev. (OKOLIŠ, S., str. 73–74)

Podobno kot v avstrijskem delu Avstro-Ogrske, se je s slovenskim šolstvom dogajalo tudi v ogrskem delu države. Prekmurje, Medmurje (Slovenski otok) in Bezjaška Slovenija so se več stoletij od naselitve Madžarov razvijale ločeno od drugih slovenskih dežel. Madžarizacija pred prvo svetovno vojno je hitro napredovala tudi po zaslugi osnovnošolskega sistema. Šolski zakon za Ogrsko je leta 1868 določil šestletno redno in triletno ponavljalno šolo. **Uvedel je tudi državne ljudske šole, ki so postale orodje madžarskega pritiska na nemadžarske narode na Ogrskem.** Zakon iz leta 1907 je med drugim določal, da morajo vsi nemadžarski šolarji po končanem če-

trtem razredu govoriti in pisati madžarsko, s tem pa se je raznarodovalni pritisk še povečal. (OKOLIŠ, S., str. 93) Posebne razmere so že vsaj dve stoletji veljale na območju Medmurja, nekdanj imenovanega Slovenski otok (Sclavus Insula) in Bezjaške Slovenije, kjer je s pomočjo katoliškega duhovništva in z obilno vatikansko podporo postopoma prevladovala hervaščina ter t. i. novo ilirščina, s pomočjo katere so Hrvati uspeli povezati ter nazadnje združiti tri dežele ali kraljestva Slovensko, Hrvatsko in Dalmatinsko.

Po koncu 1. svetovne vojne in razpadu Avstro-Ogrske je na njenih ruševinah najprej nastala Država Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki se je po dobrem mesecu obstoja združila s Kraljevino Srbijo in Črno goro v **Kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev, kot se je nova država dejansko sprva imenovala. To dokazujejo Uradni listi Kraljestva Srbov Hrvatov in Slovencev izdani v obdobju med 1. 2. 1919 in 1. 9. 1920.**

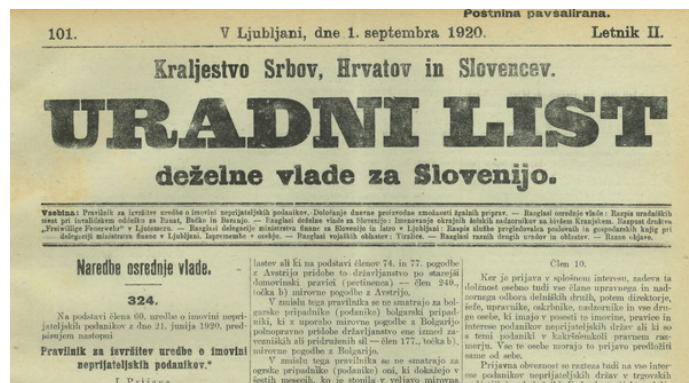
Z mirovnimi pogodbami po prvi svetovni vojni je velik del slovenskega narodnostnega ozemlja ostal zunaj matične države. Slovenski naselitveni prostor je bil razdeljen med štiri države, omembe vredno politično, gospodarsko, jezikovno ter izobraževalno vlogo pa so imeli Slovenci do določene mere samo v Kraljestvu SHS.

V Italiji, Republiki Avstriji ter na Madžarskem, so bili Slovenci vseskozi popolnoma podrejeni in so po vzponu nacifašističnih režimov postali prve žrtve njihove raznarodovalne politike s ciljem izvršitve rodomora nad Slovenci.

Nova država Kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev je nastala 1. grudna 1918. Na ta dan je regent Aleksander razglasil združitev dežel (v srbščini »ze-

malja«) Države Slovencev, Hrvatov in Srbov s Kraljevino Srbijo. Z regentovim posebnim ukazom je bila 20. prosinca 1919 ukinjena Narodna vlada SHS, namesto nje pa je začela delovati nova Deželna vlada za Slovenijo, ki je imela omejena pooblastila. Takoj na začetku delovanja je vlada v Belgradu uveljavila nova državna znamenja, ki so naslednjih dvajset let predstavljala to državo. Prosinca 1919 so po vsej državi tudi začeli uporabljati gregorijanski koledar. Meseca velikega srpana istega leta je bil sprejet zakon, s katerim smo Slovenci dobili svojo univerzo. Šele dobri dve leti pozneje, 28. rožnika 1921, pa je država dobila ustavo.

(vir: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev, elektronski vir: <http://www.zal-lj.si/slovinci-zacenjajo-se-novi-casi/kraljestvo-srbov-hrvatov-in-slovencev/> [dostop 23. 08. 2023])

Uradni list, september 1920

Leta 1929 se je Kraljestvo SHS z uvedbo diktature kralja Aleksandra Karadjordjevića preimenovalo v Kraljevino Jugoslavijo. Uradno ime države Jugoslavija je torej nastalo šele z diktaturo, z diktaturo pa se je Jugoslavija nadaljevala tudi po 2. svetovni vojni, le da je kraljevo diktaturo zamenjala »diktatura proletariata«.

Vlada Kraljestva SHS je med prvimi odloki, meseca svečana 1919, sprejela sklep o ustanovitvi slovenske univerze v Ljubljani, ki je imela filozofsko, pravno, tehniško in teološko, poleg naštetih pa še nepopolno medicinsko fakulteto. Univerza v Ljubljani je svoje prostore dobila v poslopju krajnskega Deželnega zbora. Z njo je slovensko šolstvo vsaj teoretično postalo celovit šolski sistem

od vrtcev do univerze. Toda Univerza v Ljubljani se je po uveljavitvi centralističnih konceptov državne ureditve morala bojevati celo za svoj obstoj. Kmalu je postala trn v peti belgrajskih prosvetnih in drugih oblasti, ki so jo želele z uvedbo Kraljevine Jugoslavije po uvedbi kraljeve diktature leta 1929 ukiniti ali vsaj okrniti. Tudi zaradi neenotnosti slovenske politike, spori med liberalci in katoliki ter prizadevanji za politično in kulturno avtonomijo oziroma z liberalnim pristajanjem na jugoslovanski politični in kulturni unitarizem, je preživela tudi dramatične trenutke, vendar je vseeno obstala. Nikakor pa ni mogla zagotoviti povsem samostojnih slovenskih pogledov na naš narod, jezik in zgodovino. (OKOLIŠ, S., str. 89)

Kraljestvo SHS in zatem še Kraljevina Jugoslavija sta bili zmes zelo različnih narodov, ver in kultur, s povsem različnim zgodovinskim in političnim razvojem.

Že v Kraljestvu SHS je bilo prisotno velikosrbsko jugoslovanstvo, ki je zagovarjalo tezo, da so Srbi, Hrvati in Slovenci en sam narod, tako imenovani »trojedini jugoslovanski narod«. V primerjavi z ostalimi tremi državami v katerih so tedaj tudi živeli Slovenci, pa je ta država vsaj zagotavljala osnovne jezikovne pravice in omejeno omično samostojnost (kulturno avtonomijo).

Slovincem so v ostalih treh državah povsod postopoma odrekli pravico do osnovnega izobraževanja v maternem jeziku. Prav v osnovnih šolah je potekal najhujši raznarodovalni pritisk, ki je bistveno presegal narodnostne in jezikovne boje iz obdobja Avstrijske monarhije.

Italijanizacija slovenskega šolstva v Primorju in v delu Krajnske, ki ju je zasedla Italija po prvi svetovni vojni, se je po prevladi fašizma začela z Gentilejevo šolsko reformo. Postopoma so v nekaj letih, do šolskega leta 1923/24, uvedli italijanščino kot edini učni jezik v vse šole v Italiji. Pouk v slovenskem jeziku so skrivoma ohranjali samo zavedni slovenski duhovniki.

Na večjem delu Koroške, ki je po ponarejenem in pravno neveljavnem plebiscitu pripadel Republiki Avstriji, so uporabo slovenščine v utrakvističnih nemško-slovenskih šolah omejili do tega, da so se slovenski učenci čim prej naučili nemškega jezika. Po nacistični priključitvi Avstrije k tretjemu rajhu pa so odpravili tudi minimalno prisotnost slovenščine v šoli.

Pouka v slovenščini niso imeli niti slovenski učenci v Porabju na Madžarskem. (OKOLIŠ, S., str. 90–91)

Na slovenskem ozemlju Kraljestva SHS je po letu 1918 najprej še vedno veljala staroavstrijska šolska zakonodaja, ki so jo zgolj prilagajali novim razmeram. Povsod, razen na območjih nemške poselitve in v krajih, kjer so starši otrok dokazali nemški izvor, so uvedli slovenski učni jezik, nemškega pa odpravili. Struktura starega sistema se je ohranjala, spreminjala pa se je vsebina. Višji šolski svet je postal najvišja šolska nadzorna oblast za slovensko šolstvo. Vlogo katoliške dinastije Habsburžanov je v šoli zamenjala dinastija pravoslavni Karadjordjevičev, katoliška verska vzgoja v slovenskih šolah pa kljub temu ni bila ogrožena. Iz prejšnjega obdobja so se ohranjali organiziranost in delovanje šol, učne navade in sploh odnos do šole. Z uporabo slovenščine na vseh stopnjah izobraževanja se je posredno krepila slovenska narodna zavest. (OKOLIŠ, S., str. 92)

Ves čas pa so potekala prizadevanja za poenotenje šolskega sistema na ravni vse države oziroma celotnega Kraljestva SHS. To je leta 1929 še pospešila šestojanuarska diktatura kralja Aleksandra Karadjordjeviča, ki je ukinitel dotedanjo Kraljestvo SHS in naredil centralizirano ter s prisilo unificirano državo Kraljevino Jugoslavijo na vseh področjih. Nova šolska zakonodaja je jugoslovansko šolstvo resda poenotila, ni pa odpravila velikih razlik. Za slovensko šolstvo novi zakoni niso prinašali posebnih pozitivnih novosti, pravzaprav je bila Jugoslavija v tem pogledu za slovensko šolstvo zavora.

Z Zakonom o narodnih šolah iz leta 1929 je postala

osnovna šola od 1. do 4. razreda enotna in obvezna za mladino po vsej državi. Zakon je uvedel splošno in obvezno osemletno šolo. Razdeljena je bila na štiriletno »osnovno« in štiriletno »višjo narodno šolo«. Po končani »osnovni« šoli je bilo moč nadaljevati in končati obvezno osemletno šolanje tudi na nižji gimnaziji, meščanski, strokovni ali vajenski šoli. Višja narodna šola po navadi na podeželju ni imela rednega 7. in 8. razreda, ampak le pouk v zimskem času od listopada do sušca, ki je bil v bistvu nadomestek za nekdanjo ponavljalno šolo.

Vodstvo osnovnega šolstva je bilo strogo centralizirano. Odpravili so višja šolska sveta v Mariboru in v Ljubljani, njune pristojnosti pa so prenesli na belgrajsko prosvetno ministrstvo, ki je v Sloveniji delovalo preko prosvetnega oddelka banovinske uprave. (OKOLIŠ, S., str. 94–95)

Po prevratu leta 1918 so vse druge gimnazije, razen gimnazij v Ljubljani in Mariboru ter zasebne škofijske gimnazije v Šentvidu nad Ljubljano, ki so ostale klasične, preoblikovali v realne. Z zakonom o srednjih šolah leta 1929 pa so tudi vse realke spremenili v realne gimnazije. (OKOLIŠ, S., str. 96)

Šolstvo med drugo svetovno vojno

Z nemškim napadom na Jugoslavijo 6. malega travna 1941, se je druga svetovna vojna začela tudi v predvojni Sloveniji. Zaradi vojne so šolsko leto 1940/41 predčasno končali. Slovenijo so v nekaj dneh brez večjih bojov zasedle armade treh sosednjih držav in si jo razdelile. Nemška vojska je zasedla Štajersko, Koroško in Gorenjsko, italijanska Ljubljano z Dolenjsko in Notranjsko, madžarska pa Prekmurje. Manjši del ozemlja ob meji s Hrvaško (južno od Brežic) je bil priključen še četrtemu okupatorju – NDH oz. Nezavisni državi Hrvatski, ki je bila nacistični satelit Tretjega rajha. Na slovenskem ozemlju se posledično med vojno ni izoblikoval enoten okupacijski režim.

Razlike med nemškim, italijanskim, madžarskim in

hrvaškim okupacijskim režimom so obstajale ne glede na sorodnost skrajne nacionalistično-šovinistične in celo rododomne ideologije, ki so jo do slovenskega prebivalstva vodili čisto vsi okupatorji. Tudi njihovi cilji so bili v osnovi enaki, razlikovala pa se je predvsem taktika njihovega uredjanja. Povsod so v te namene uporabljali tudi šolstvo. (OKOLIŠ, S., str. 100)

V vseh treh sosednjih državah, ki so leta 1941 okupirale slovensko ozemlje v Jugoslaviji, je bila po prvi svetovni vojni tudi slovenska manjšina, ki je bila povsod izpostavljena najhujšemu narodnostnemu preganjanju. Uporaba slovenskega jezika v šolah in v javnosti je bila na vseh ravneh povsod ukinjena in prepovedana. V šolah v Primorju in delu Krajnske, na Koroškem in v Porabju je že dolgo potekala nasilna asimilacija slovenskih otrok. Isto nalogo so okupatorji leta 1941 namenili tudi vsem šolam na celotnem slovenskem narodnostnem ozemlju. Šolam so pri rododomu nad slovenskim prebivalstvom povsod pripisovali velik pomen.

Nemški okupator je bil med vsemi najbolj brezobziren in nasilen, vse sile pa je takoj usmeril v čim prejšnjo germanizacijo. Zasedena slovenska ozemlja na Štajerskem, Koroškem in Gorenjskem delu Krajnske so podredili civilnim upravam v Gradcu in Celovcu ter jih priključili Tretjemu rajhu. Vse slovenske šole so takoj po okupaciji ukinili. Slovenske učitelje in druge izobražence z duhovniki vred so večinoma izgnali na Hrvaško in v Srbijo ali deportirali na prisilno delo v nemška delovna taborišča. Na zasedenem slovenskem ozemlju so z začetkom šolskega leta 1941/42 uvedli nemške šole in vrtce z nemškimi učitelji, ki večinoma niso znali slovenskega jezika, bili pa so predvsem zagrizeni nacisti.

Slovensko govorico so strogo prepovedali celo med odmori, kršilce pa so pogosto kaznovali telesno in jih sramotili. Vsebina pouka v šolah na slovenskem ozemlju, ki so ga zasedli Nemci je bila povsem podrejena nacistični vzgoji in germanizaciji.

Se nadaljuje...

Domorodec

Glasnik Domorodne Skupnosti Zedinjenih
Slovenskih Dežel

urednik: Samo Korošec,
spletni naslov uredništva: info@domorodnaskupnost.si,
Mlinska ulica [22], [2000] Maribor,
Dežela Štajerska,
tel.: 041 573 663, www.domorodnaskupnost.si

www.domorodnaskupnost.si